

QONUN USTUVORLIGI NEGIZI: YURIDIK JAVOBGARLIK INSTITUTI VA UNING IJTIMOYIY-HUQUQIY AHAMIYATI

Yo'ldosheva Madinabonu Olloyor qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoiy odil sudlov fakulteti 3-bosqich talabasi

Email: marjonakhon97@icloud.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20377047>

Annotatsiya: Mazkur maqolada yuridik javobgarlik tushunchasi, uning huquqiy mohiyati, turlari va o'ziga xos xususiyatlari ilmiy-huquqiy manbalar hamda qonunchilik hujjatlari asosida chuqur tahlil qilinadi. Yuridik javobgarlik davlat tomonidan belgilangan huquq normalarining buzilishi natijasida yuzaga keladigan, huquqbuzarga nisbatan qo'llaniladigan obyektiv majburlov chorasi sifatida keng talqin etiladi. Maqolada yuridik javobgarlikning asosiy turlari hisoblangan jinoiy, ma'muriy, fuqaroviy-huquqiy va intizomiy javobgarliklar yoritilib, ularning qo'llanish mexanizmlari, huquqiy asoslari va amaliy ahamiyati batafsil ko'rib chiqilgan. Shuningdek, yuridik javobgarlikning jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlashdagi roli, uning adolat va qonuniylik prinsiplari asosida ishlash mexanizmlari ham tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida milliy qonunchilik va huquqiy adabiyotlar asosida xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Yuridik javobgarlik, huquqbuzarlik, jinoiy javobgarlik, ma'muriy javobgarlik, fuqaroviy javobgarlik, intizomiy javobgarlik, huquqiy majburlov, davlat majburlovi, qonun ustuvorligi.

Аннотация: В данной статье на основе научно-правовых источников глубоко анализируются понятие юридической ответственности, её правовая сущность, виды и специфические особенности. Юридическая ответственность рассматривается как мера государственного принуждения, возникающая в результате нарушения правовых норм, установленных государством. В статье подробно освещаются основные виды юридической ответственности: уголовная, административная, гражданско-правовая и дисциплинарная ответственность, а также рассматриваются механизмы их применения, правовые основы и практическое значение. Кроме того, анализируется исключительная роль юридической ответственности в обеспечении верховенства закона в обществе. В ходе исследования на основе национального законодательства и научной литературы были сформулированы соответствующие выводы.

Ключевые слова: юридическая ответственность, правонарушение, уголовная ответственность, административная ответственность, гражданско-правовая ответственность, дисциплинарная ответственность, правовое принуждение, государственное принуждение, верховенство закона.

Abstract: This article analyzes the concept of legal responsibility, its legal essence, types, and specific characteristics based on scientific and legal sources in a profound manner. Legal responsibility is interpreted as a measure of state coercion that arises as a result of the violation of legal norms established by the state. The article examines the main types of legal responsibility—criminal, administrative, civil, and disciplinary—and extensively discusses their mechanisms of application, legal foundations, and practical significance. In addition, the essential role of legal responsibility in ensuring the rule of law in society is analyzed. During the research, precise conclusions were formulated based on national legislation and scholarly literature.

Keywords: legal responsibility, offense, criminal liability, administrative liability, civil liability, disciplinary liability, legal coercion, state coercion, rule of law.

Kirish

Huquqiy davlat qurilishining muhim shartlaridan va poydevorlaridan biri jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash hisoblanadi. Zamonaviy demokratik jamiyatlarda fuqarolarning tinch va osoyishta hayot kechirishi, ularning huquq va erkinliklarining kafolatlanishi bevosita huquqiy tartibotning qay darajada shakllanganligiga bog'liq. Qonun ustuvorligini ta'minlashda esa yuridik javobgarlik instituti o'zgacha va juda muhim rol o'ynaydi. Yuridik javobgarlik huquqbuzarlik sodir etgan shaxsga nisbatan davlat tomonidan qo'llaniladigan, huquqni muhofaza qiluvchi majburlov choralarini ifodalaydi [1]. U davlat va shaxs o'rtasidagi o'ziga xos munosabat bo'lib, bunda davlat qonun talablarini buzgan subyektga ta'sir o'tkazish vakolatini o'z zimmasiga oladi.

Huquqshunos olimlarning fikriga ko'ra, yuridik javobgarlik huquqiy normalarning buzilishi natijasida yuzaga keladigan va aynan davlat majburlov choralarini qo'llash orqali amalga oshiriladigan huquqiy munosabatdir [2]. Ushbu institut huquqiy tartibotni barqaror saqlash, huquqbuzarliklarning oldini olish hamda jamiyatda qonunlarga hurmat va itoatkorlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Yuridik javobgarlik huquqiy tizimning muhim elementlaridan biri bo'lib, u davlat tomonidan belgilangan qonun-qoidalar va huquqiy normalarning so'zsiz bajarilishini ta'minlaydi. Qonun qabul qilinishi va uning ijrosini ta'minlash mexanizmlari yuridik javobgarliksiz o'zining amaliy kuchini yo'qotadi. Agar shaxs qonun talablarini buzsa, jamiyatga zarar yetkazsa, unga nisbatan albatta tegishli javobgarlik chorasi qo'llaniladi. Shu majburiy mexanizm orqali jamiyatda huquqiy tartib saqlanadi va bevosita fuqarolarning huquq hamda erkinliklari daxlsizligi himoya qilinadi [3].

Zamonaviy huquqshunoslik fanida yuridik javobgarlikning turli jihatlari, jumladan, uning mohiyati, funksiyalari va amaliyoti keng o'rganilmoqda. Ayniqsa, uning turlari, qo'llanish shartlari va huquqiy mexanizmlarini o'rganish bugungi kunning eng muhim ilmiy masalalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli mazkur ilmiy maqolada yuridik javobgarlik tushunchasi, uning turlari va o'ziga xos xususiyatlari mavjud ilmiy manbalar hamda qonunchilik asosida chuqur tahlil qilinadi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotni sifatli va ilmiy asoslangan tarzda amalga oshirish jarayonida fanning bir qator ilg'or ilmiy metodlaridan keng foydalanildi. Jumladan, normativ huquqiy-hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy-huquqiy tahlil, voqelikka tizimli yondashuv va ilmiy umumlashtirish metodlari qo'llanildi. Tadqiqotning uzviy nazariy asosini huquq nazariyasiga oid fundamental ilmiy adabiyotlar, darsliklar hamda O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchilik hujjatlari tashkil etadi.

Tadqiqot doirasida, jumladan, huquq nazariyasi bo'yicha yozilgan turli ilmiy asarlar, taniqli huquqshunos olimlarning tadqiqotlari hamda amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar ob'ektiv tahlil qilindi [4]. Shuningdek, yuridik javobgarlik institutining huquqiy mohiyatini aniqlashda tizimli tahlil metodidan samarali foydalanildi. Bu metod orqali yuridik javobgarlikning muhim elementlari, uning turlari va ularning o'zaro mantiqiy bog'liqligi o'rganildi. Qiyosiy-huquqiy tahlil orqali esa turli huquq sohalarida javobgarlik institutining amaliyotda qanday qo'llanishi va ularning o'xshash hamda farqli jihatlari tahlil qilindi [5].

Natijalar va ularning muhokamasi

Olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, yuridik javobgarlik har qanday rivojlangan huquqiy tizimning muhim institutlaridan biri hisoblanadi. U o'zining mohiyatiga ko'ra

huquqbuzarlik sodir etgan shaxsga nisbatan davlat tomonidan qo'llaniladigan ogohlantiruvchi va jazolovchi majburlov choralarini ifodalaydi. Yuridik javobgarlikning asosiy va ustuvor maqsadi – faqatgina jazolash emas, balki eng avvalo huquqiy tartibotni ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish (preventiv maqsad) va jamiyatda qonunlarga itoatkorlik hamda hurmatni shakllantirishdan iboratdir [6].

Yuridik javobgarlik institutini boshqa ijtimoiy normalar (masalan, axloq, din, urf-odat) doirasidagi javobgarliklardan ajratib turuvchi eng fundamental belgilari mavjud. Avvalo, yuridik javobgarlikning muhim xususiyatlaridan biri shundaki, u faqat va faqat huquqbuzarlik sodir etilgan taqdirda yuzaga keladi. Boshqacha qilib aytganda, yuridik javobgarlikning yuzaga kelishi uchun ob'ektiv borliqda muayyan huquqbuzarlik fakti sodir etilgan bo'lishi qat'iy zarur. Huquqbuzarlik esa mavjud huquq normalarining qo'pol ravishda buzilishi bilan ifodalanadi va u shaxsning ongli, aybli harakati yoki huquqiy majburiyatini bajarmaganlikni anglatuvchi harakatsizligi natijasida sodir bo'ladi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, agar huquqbuzarlik sodir etilmagan bo'lsa (ya'ni, qilmishda huquqbuzarlik tarkibi mavjud bo'lmasa), shaxsga nisbatan yuridik javobgarlikni qo'llash aslo mumkin emas. Bu qat'iy tamoyil huquqiy davlatning asosiy prinsiplari, inson huquqlari va erkinliklari daxlsizligi bilan uzviy bog'liq bo'lib, huquqni qo'llash amaliyotida adolat va qonuniyligni ta'minlashga xizmat qiladi [11].

Huquqbuzarlik tushunchasi zamonaviy huquq nazariyasida juda keng o'rganilgan bo'lib, u jamiyat uchun obyektiv ravishda zararli yoki xavfli bo'lgan hamda bevosita huquq normalari bilan taqiqlangan xatti-harakat sifatida talqin etiladi. Huquqbuzarlikning asosiy belgilari qatoriga uning huquqqa xilofligi (qonunga zidligi), ijtimoiy zararli yoki xavfli bo'lishi xususiyati, shaxsning aybliligi (qasd yoki ehtiyotsizlik shaklida) va aynan shu qilmish uchun qonunda javobgarlik choralarining mavjudligi kiradi. Aynan shu barcha belgilar to'liq mavjud bo'lgan taqdirdagina huquqni qo'llovchi organlar tomonidan shaxs yuridik javobgarlikka tortilishi mumkin.

Huquqshunos olimlarning ta'kidlashicha, yuridik javobgarlik aslida huquqbuzarlikning sodir etilishi bilan bevosita yuzaga keladigan huquqiy munosabat sifatida namoyon bo'ladi. Bu murakkab munosabat bir tomondan huquqbuzarlik sodir etgan shaxs (jismoniy yoki yuridik shaxs), ikkinchi tomondan esa ijtimoiy manfaatlarini himoya qiluvchi davlat organlari o'rtasida yuzaga keladi. Davlat o'zining vakolatli organlari orqali huquqbuzarlik sodir etgan shaxsga nisbatan tegishli ta'sir choralarini qo'llaydi. Shu tariqa yuridik javobgarlik buzilgan huquqiy tartibotni qayta tiklash va huquqiy munosabatlarda adolatni qaror toptirishga kafolat bo'lib xizmat qiladi.

Yuridik javobgarlikning yana bir muhim va o'ziga xos xususiyati shundaki, u ajralmas tarzda davlat majburlovi bilan chambarchas bog'liqdir. Davlat majburlovi yuridik javobgarlikning eng asosiy va ta'sirchan elementlaridan biri hisoblanadi. Agar shaxs huquq normalarini buzsa, davlat huquqni muhofaza qiluvchi vakolatli organlari orqali unga nisbatan turli xarakterdagi majburlov choralarini qo'llash mutlaq huquqiga ega bo'ladi. Bu huquqiy choralar turli shakllarda va og'irlikda namoyon bo'lishi mumkin: jismoniy yoki yuridik shaxslarga jarima solish, shaxsni ma'lum huquqlardan (masalan, muayyan lavozimda ishlash huquqidan) mahrum qilish, davlat foydasiga majburiy to'lovlarni undirish, xodimlarga nisbatan intizomiy jazolar qo'llash yoki eng og'ir qilmishlar uchun jinoiy jazolarni tayinlash kabi oqibatlarni keltirib chiqaradi.

Aynan davlat majburlovining ishtiroki yuridik javobgarlikni boshqa ijtimoiy javobgarlik turlaridan tubdan ajratib turadi. Masalan, insonning vijdoniga tayanuvchi axloqiy javobgarlik yoki fuqarolik jamiyati institutlari doirasidagi jamoatchilik javobgarligi ham jamiyatda muhim axloqiy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin, ammo ular davlat majburlovi vositalari bilan ta'minlanmaydi va sanksiyalari yo'q. Yuridik javobgarlik esa aynan davlatning bevosita majburlov kuchiga va jazolash apparatiga tayanadi. Shu sababli u davlatning huquqiy tizimida markaziy va alohida o'rin egallaydi.

Bundan tashqari, yuridik javobgarlikning muhim xususiyatlaridan yana biri uning qat'iy normativ huquqiy asosga ega ekanligidir. Bu degani, har qanday javobgarlik chorasi faqat va faqat qonunda aniq belgilangan hollarda hamda protsessual qonunda ko'rsatilgan qat'iy tartibda qo'llanilishi mumkin. Huquqiy va demokratik davlatda "qonunda ko'rsatilmagan javobgarlik bo'lishi umuman mumkin emas" degan muhim prinsip og'ishmay amal qiladi. Ushbu fundamental prinsip yuridik javobgarlikni qo'llash amaliyotida qonuniylik, insonparvarlik va adolatni ta'minlashga mustahkam xizmat qiladi [12]. Qonuniylik tamoyiliga ko'ra, hech bir shaxs davlat qonunlarida aniq nazarda tutilmagan harakat yoki harakatsizlik uchun aslo javobgarlikka tortilishi mumkin emas. Shu bilan birga, javobgarlik chorasi ham davlat qonunida belgilangan tartibda va vakolatli organlar tomonidan asoslantirilgan holda qo'llanilishi lozim. Bu huquqiy mexanizm jamiyatdagi barcha fuqarolarning daxlsiz huquq va erkinliklarini davlat tomonidan kafolatli himoya qilishga xizmat qiladi.

Yuridik javobgarlikning yana bir muhim sotsiologik va huquqiy jihati uning preventiv, ya'ni huquqbuzarliklarning oldini olish funksiyasiga ega ekanligidir. Yuridik javobgarlik amaliyotda nafaqat allaqachon sodir etilgan huquqbuzarlik uchun javob va jazo chorasi sifatida qo'llaniladi, balki jamiyatda kelajakda sodir etilishi mumkin bo'lgan huquqbuzarliklarning faol ravishda oldini olishga ham bevosita xizmat qiladi. Muayyan huquqbuzarliklar uchun davlat tomonidan javobgarlik choralarining qonunda qat'iy belgilab qo'yilishi va ularning muqarrarligi fuqarolarni o'z xatti-harakatlarini nazorat qilishga, qonunlarga rioya qilishga undaydi va jamiyatda huquqbuzarlik sodir etish ehtimolini keskin kamaytiradi. Shuningdek, yuridik javobgarlikning muhim tarbiyaviy funksiyasi ham jamiyat uchun nihoyatda katta ahamiyatga ega. Tegishli javobgarlik choralarining o'z vaqtida va adolatli qo'llanilishi umuman fuqarolarda huquqiy ong, qonunga hurmat hissi va yuksak huquqiy madaniyatni shakllantirishga yordam beradi. Huquqbuzarlik sodir etgan muayyan shaxsga nisbatan qo'llanilgan davlat jazo chorasi nafaqat uning o'zi uchun (maxsus ogohlantirish), balki jamiyatdagi boshqa fuqarolar uchun ham muayyan ta'sirchan ogohlantiruvchi (umumiy ogohlantirish) ahamiyatga ega bo'ladi va ularni qonunbuzilishidan saqlaydi.

Yuridik javobgarlikning turlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari

Yuridik javobgarlik institutining amaliyotda qanchalik samarali ishlashi ko'p jihatdan uning turlari qanday tasniflangani va ularning qo'llanish mexanizmlariga bevosita bog'liqdir. Huquq nazariyasida yuridik javobgarlik sodir etilgan qilmishning xususiyati va xavflilik darajasiga qarab bir necha yirik turlarga bo'linadi. Huquq nazariyasida va amaliy qonunchilikda yuridik javobgarlik quyidagi to'rt asosiy turlarga bo'linadi:

- Jinoiy javobgarlik
- Ma'muriy javobgarlik
- Fuqaroviy-huquqiy javobgarlik
- Intizomiy javobgarlik

Ulardan eng asosiylari hisoblangan ushbu javobgarlik turlarining har biri qonun bilan himoya qilinadigan o'z ob'ektiga, sanksiya turiga va sud yoki boshqa vakolatli organlar tomonidan qo'llanilish tartibiga ega.

Jinoiy javobgarlik barcha turdagi huquqbuzarliklar ichida jamiyat, davlat va inson uchun eng og'ir hisoblangan va ijtimoiy xavfliligi eng yuqori bo'lgan huquqbuzarliklar, ya'ni jinoyatlar uchun qo'llaniladi. O'zbekiston Respublikasining amaldagi Jinoyat kodeksiga muvofiq, jinoiy javobgarlik faqatgina jamiyat uchun o'ta xavfli qilmish sodir etgan shaxslarga nisbatan va qat'iy ravishda davlat nomidan sud tomonidan qo'llaniladi [7]. Jinoyat sodir etishda aybdor deb topilgan shaxs tegishli sud hukmi tomonidan belgilangan va insonning asosiy erkinliklarini cheklashga qaratilgan qat'iy jazo choralari (ozodlikdan mahrum qilish, jarima, axloq tuzatish ishlari va hokazo) tortiladi. Jinoiy javobgarlikning huquqiy asosiy maqsadi jamiyatni, shaxsni, uning huquq va erkinliklarini jinoyatlardan ishonchli himoya qilish, jinoyatlarning oldini olish hamda jamiyatda ijtimoiy adolatni qayta tiklashdan iboratdir.

Ma'muriy javobgarlik esa mohiyatiga ko'ra jinoiy javobgarlikka nisbatan kamroq ijtimoiy xavfli bo'lgan harakat yoki harakatsizlik, ya'ni ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilgan taqdirda vakolatli organlar tomonidan qo'llaniladi. Ma'muriy huquqbuzarliklar ko'pincha davlat boshqaruvi sohasida, jamoat tartibini saqlashda, jamoat xavfsizligini ta'minlashda yuzaga kelib, jamoat tartibini buzish, yo'l harakati qoidalariga amal qilmaslik, sanitariya-ekologiya normalarini yoki boshqa umumijamoiy ma'muriy qoidalarni qasddan yoki ehtiyotsizlik orqali buzish bilan uzviy bog'liq bo'ladi. Bu turdagi huquqiy javobgarlik asosan O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi normalari asosida, turli davlat inspeksiyalari, ichki ishlar organlari hamda ma'muriy sudlar tomonidan amalga oshiriladi [8].

Fuqaroviy-huquqiy javobgarlik o'zining xususiyatlariga ko'ra boshqa turlardan farq qilib, u asosan ishtirokchilarning tengligi tamoyiliga asoslangan mulkiy munosabatlar va qisman shaxsiy nomulkiy munosabatlar bilan bevosita bog'liqdir. Agar huquqiy munosabat ishtirokchilaridan bir shaxs shartnomaviy majburiyatlarni bajarmaslik yoki boshqa noqonuniy harakatlar orqali boshqa jismoniy yoxud yuridik shaxsga moddiy va/yoki ma'naviy zarar yetkazsa, u albatta ushbu yetkazilgan zararni to'liq hajmda qoplash majburiyatini va mas'uliyatini o'z zimmasiga oladi. Bu javobgarlikning asosiy funksiyasi jazolash emas, balki buzilgan mulkiy huquqlarni tiklash va kompensatsiya qilishdir. Bu javobgarlik turi asosan qonunchilikning poydevori bo'lmish Fuqarolik kodeksi normalari bilan huquqiy tartibga solinadi [9]. U ko'pincha etkazilgan barcha zararlarni qoplash, shartnoma shartlarini buzganlik uchun neustoyka (penya) to'lash, jarimalar undirish yoki yetkazilgan ma'naviy zarar uchun tegishli kompensatsiya to'lash shaklida amaliyotda namoyon bo'ladi.

Intizomiy javobgarlik xizmat va mehnat munosabatlari jarayonida yuzaga keladigan maxsus javobgarlik turi bo'lib, u tashkilotning ichki mehnat intizomini, kasbiy majburiyatlarini buzgan ishchi xodimlarga nisbatan ish beruvchi tomonidan qo'llaniladi. Masalan, ish joyiga asossiz ravishda kechikib kelish, xizmat ko'rsatma va vazifalarini lozim darajada bajarmaslik, mehnat muhofazasi qoidalariga amal qilmaslik yoki umumiy mehnat intizomini qo'pol ravishda buzish holatlari qonuniy tartibda intizomiy javobgarlikka sabab bo'lishi mumkin. Bu javobgarlik turi to'g'ridan-to'g'ri Mehnat kodeksi normalariga, tashkilotlarning ustavlari va ichki mehnat tartib qoidalariga qat'iy asoslanadi [10]. Xodimga nisbatan hayfsan e'lon qilish,

o'rtacha oylik ish haqidan muayyan foizda jarima ushlab qolish yoki mehnat shartnomasini bekor qilish intizomiy jazo choralari misol bo'la oladi.

Quyidagi jadvalda yuridik javobgarlik turlarining asosiy qiyosiy jihatlari keltirilgan:

Javobgarlik turi	Huquqbuzarlik darajasi	Huquqiy asosi	Asosiy maqsadi / Jazo choralari
Jinoiy javobgarlik	Ijtimoiy xavfliligi eng og'ir (jinoiyat)	Jinoyat kodeksi	Jamiyatni himoyalash; Sud hukmi asosida jazolash
Ma'muriy javobgarlik	Nisbatan kamroq xavfli qilmishlar	Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks	Jamoat tartibini saqlash; Ma'muriy jarimalar
Fuqaroviy-huquqiy javobgarlik	Mulkiy/nomulkiy munosabatlarning buzilishi	Fuqarolik kodeksi	Zararni qoplash; Kompensatsiya undirish
Intizomiy javobgarlik	Mehnat intizomini buzish holatlari	Mehnat kodeksi	Mehnat tartibini ta'minlash; Hayfsan, jarima, ishdan bo'shatish

Zamonaviy huquqiy tizimda yuridik javobgarlik amaliyotini takomillashtirish

Yuridik javobgarlikning barcha turlarida ham uning amaliyotda samarali, adolatli ishlashi uchun uning ijrosi jarayonida insoniylik, adolat, qonuniylik va insonning asosiy huquqlarini hurmat qilish hamda ularni himoya qilish kabi fundamental konstitutsiyaviy tamoyillarga og'ishmay amal qilinishi qat'iy zarur. Aks holda, davlat nomidan javobgarlik choralari noto'g'ri, qonunga xilof yoki noto'g'ri talqin qilinib qo'llanilishi fuqarolarning va yuridik shaxslarning daxlsiz huquq va erkinliklariga tuzatib bo'lmaz jiddiy zarar yetkazishi mumkin, bu esa o'z navbatida davlat va jamiyat o'rtasidagi ishonchni susaytiradi.

Hozirgi zamonaviy huquqiy tizimlarda va olib borilayotgan sud-huquq islohotlarida aynan yuridik javobgarlik institutini insonparvarlik ruhida yanada takomillashtirishga hukumat tomonidan alohida va doimiy e'tibor qaratilmoqda. Bu murakkab va mas'uliyatli jarayonda avvalo jazolash emas, balki jamiyatda huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini o'rganib oldini olish (profilaktika), sodir etilgan qilmish uchun javobgarlik choralari shaxsning aybini va holatni hisobga olgan holda mutlaqo adolatli qo'llash hamda bu jarayonda barcha fuqarolarning himoyalanih huquqlarini ta'minlash va himoya qilish bugungi kun davlat siyosatining eng asosiy va kechiktirib bo'lmaz vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa

Amalga oshirilgan chuqur tahlillar va tadqiqot natijalari shuni ishonch bilan ko'rsatadiki, yuridik javobgarlik qonun ustuvorligiga asoslangan huquqiy tizimning eng ta'sirchan va o'rnini bosib bo'lmaydigan muhim huquqiy institutlaridan biri hisoblanadi. U davlat va fuqarolik jamiyatida qonun ustuvorligini kafolatlash, insoniyatga va ijtimoiy qadriyatlarga qarshi qaratilgan huquqbuzarliklarning oldini olish hamda eng asosiysi – fuqarolarning davlat tomonidan tan olingan huquq hamda qonuniy erkinliklarini huquqiy himoya qilishda favqulodda muhim va strategik rol o'ynaydi.

Tahlil etilganidek, yuridik javobgarlikning amaliyotidagi asosiy turlari o'z ahamiyatiga ko'ra jinoiy, ma'muriy, fuqaroviy-huquqiy va intizomiy kabi yirik va muhim javobgarliklardan iboratdir. Ushbu har bir muayyan javobgarlik turi o'zining qo'llanilish tartibi, javobgarlikka tortish subyektlari, asosi hamda o'ziga xos ta'sirchan huquqiy mexanizmlarga ega bo'lib, u jamiyatdagi turli hil maxsus va umumiy huquq sohasida amaliy jihatdan qo'llaniladi. Shuningdek, xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, yuridik javobgarlikning falsafiy va huquqiy asosiy xususiyatlari sifatida uning doimo sodir etilgan ob'ektiv huquqbuzarlik fakti bilan bevosita bog'liqligi, uning faqat davlatning vakolatli organlari tomonidan davlat majburlovi vositasida amalga oshirilishi hamda har bir holat qat'iy va mantiqiy qonuniy normativ asosga ega ekanligi kabi prinsiplar davlat qurilishida alohida va bebaho ahamiyatga egadir.

Shunday qilib, umumiy qilib aytganda, yuridik javobgarlik tushunchasi jamiyatda yuksak huquqiy tartibotni kundalik ravishda ta'minlash, sud-huquq sohasida qonun ustuvorligini bardavom mustahkamlash hamda konstitutsiyaviy darajada e'tirof etilgan fuqarolarning barcha qonuniy huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilishda tengsiz o'ringa va muhim ahamiyatga ega bo'lgan eng oliy huquqiy institut sifatida e'tirof etiladi. Uning faqat va faqat qonun doirasida, qat'iy va adolatli qo'llanilishi hamda ijrosi ta'minlanishi yangi davr huquqiy davlatining kelajakda yana-da barqaror, osoyishta va izchil rivojlanishiga beminnat xizmat qiladi. Shu sababli yuridik javobgarlik institutini hozirgi davr talablari va xalqaro standartlar asosida muttasil ravishda yanada takomillashtirib borish – zamonaviy demokratik va adolatli huquqiy davlat qurish jarayonida oldimizda turgan eng dolzarb va strategik ahamiyat kasb etuvchi vazifalardan biri bo'lib qolaveradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Saidov A.X., Rustamboyev M.X. Davlat va huquq nazariyasi. Toshkent: TDYU nashriyoti, 2018. -215-bet. (Theory of State and Law. Tashkent: TSUL Publishing, 2018. -215 p.) .
2. Islomov Z.M. Davlat va huquq nazariyasi. - Toshkent: Adolat, 2019. 198-bet. (Theory of State and Law. - Tashkent: Adolat, 2019. 198 p.) .
3. Rustamboyev M.X. Huquq nazariyasi. - Toshkent: TDYU, 2020. 172-bet. (Theory of Law. - Tashkent: TSUL, 2020. 172 p.) .
4. Yuldashev J., Azizov X. Davlat va huquq nazariyasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2017. 164-bet. (Theory of State and Law. - Tashkent: O'qituvchi, 2017. 164 p.) .
5. Qodirov N. Huquq nazariyasining asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. 141-bet. (Fundamentals of Theory of Law. Tashkent: Yangi asr avlodi, 2016. 141 p.) .
6. Tursunov A. Huquq nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: TDYU, 2021. -203-bet. (Theory and Practice of Law. - Tashkent: TSUL, 2021. -203 p.) .
7. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. Toshkent: Adolat, 2023. 15-bet. (Criminal Code

of the Republic of Uzbekistan. Tashkent: Adolat, 2023. 15 p.) .

8. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. - Toshkent: Adolat, 2023. - 22-bet. (Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative Responsibility. - Tashkent: Adolat, 2023. - 22 p.) .

9. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. - Toshkent: Adolat, 2022. -87-bet. (Civil Code of the Republic of Uzbekistan. - Tashkent: Adolat, 2022. -87 p.) .

10. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. Toshkent: Adolat, 2023. 134-bet. (Labor Code of the Republic of Uzbekistan. Tashkent: Adolat, 2023. 134 p.) .

11. Xakimov R. Huquqiy javobgarlik nazariyasi. Toshkent: TDYU, 2019. – 156-bet. (Theory of Legal Responsibility. Tashkent: TSUL, 2019. – 156 p.) .

12. Abdullayev B. Huquq nazariyasining dolzarb masalalari. Toshkent: Fan, 2020. -211-bet. (Current Issues of the Theory of Law. Tashkent: Fan, 2020. -211 p.)